

УДК 78.071.2(510)

**ВИДАТНІ ПОСТАТІ ДИРИГЕНТСЬКО-ХОРОВОЇ
КУЛЬТУРИ КНР. МА ГЕШУНЬ**

Лю Чженьянь, А. Соколова

**OUTSTANDING FIGURES OF THE CONDUCTING AND CHORAL CULTURE
OF THE PRC. MA GESHUN**

Liu Zhenyan, A. Sokolova

У статті зrealізовано ідею знайомства музично-педагогічної спільноти України з відомими представниками музичної освіти і мистецтва Китайської народної республіки, які набули визнання як у своїй країні, так і у багатьох країнах світу. Зазначено, що починаючи з середини ХХ століття й по теперішній час відбувається зростання уваги до хорового мистецтва у всіх ланках китайського суспільства та поширення хорової культури Китаю у світовий музичний простір. Наголошено на основоположній ролі в даному процесі активної, наполегливої, плідної професійної, творчої діяльності значної плеяди митців диригентсько-хорової культури, серед яких виділяється ім'я Ма Гешуня. Метою статті є осягнення сутності диригентсько-хорової діяльності Ма Гешуня, висвітлення його ролі в піднесенні, примноженні та поширенні диригентсько-хорової культури КНР. Наукова новизна полягає в тому, що вперше в українській музично-педагогічній думці представлено внесок видатного педагога, керівника й диригента хорових колективів, композитора, відомого діяча китайського хорового мистецтва Ма Гешуня та систематизовано його діяльність в галузі диригентсько-хорової культури. З'ясовано, що багаторічна педагогічна й диригентсько-виконавська (світська та духовна) діяльність митця були тісно пов'язані з політичним життям країни, вирізнялась злетами і падіннями, була сповнена великим бажанням і пошуками поєднання в диригентсько-хоровій культурі Китаю національних та європейських основ хорового мистецтва за умови збереження національної ідентичності. Сукупність проаналізованих якостей професійної педагогічної й диригентсько-хорової майстерності Ма Гешуня та його досягнень дозволили систематизувати діяльність митця та виокремити її напрями з формування диригентсько-хорової культури КНР. Виокремлено і схарактеризовано: диригентську діяльність Маестро в багатьох хорових колективах Китаю, які здобули визнання в різних країнах світу; музично-педагогічну роботу Ма Гешуня в освітніх закладах Китаю та інших країн, яка вирізнялась не тільки викладанням хорових дисциплін, але і значними науково-методичними розробками, що стали основою опанування диригентсько-хорового мистецтва і широко використовуються у сучасній диригентсько-хоровій освіті; композиторську творчість, що включає багато пісень, кантату, ораторію, в яких знаходили втілення душевні та духовні переживання Маестро; короткочасну, але спрямовану на забезпечення професійного рівня хорового мистецтва, роботу в журналі «Музика опору (війни)»; диригентську та теоретико-методичну діяльність у релігійному хоровому мистецтві.

Ключові слова: диригентсько-хорова культура, хорове мистецтво, виконавська діяльність, європейське хорове мистецтво, хоровий колектив, маестро, митець, Китай.

The article implements the idea of acquaintance of the music-pedagogical community of Ukraine with well-known representatives of music education and art of the People's Republic of China, who have gained recognition both in their country and in many countries of the world. It is noted that from the middle of the 20th century to the present, there has been an increase in attention to choral art in all sections of Chinese society and the spread of Chinese choral culture in the world musical space. The fundamental role in this process of the active, persistent, fruitful professional, creative activity of a significant galaxy of artists of conducting and choral culture, among whom the name of Ma Geshun stands out. The purpose of the article is to understand the essence of Ma Geshun's conducting and choral activities, to highlight his role in raising, multiplying and spreading the conducting and choral culture of the People's Republic of China. The scientific novelty lies in the fact that for the first time in the Ukrainian musical and pedagogical thought, the contribution of the outstanding teacher, leader and conductor of choral groups, composer, famous figure of Chinese choral art Ma Geshun is presented and his activity in the field of conducting and choral culture is systematized. It was found that the artist's many years of pedagogical and conducting-performing (secular and spiritual) activities were closely connected with the political life of the country, were characterized by ups and downs, and were full of great desire and search for a combination of national and European foundations in the conducting and choral culture of China choral art under the condition of preserving national identity. The set of analyzed qualities of Ma Geshun's professional teaching and conducting and choral skills and his achievements allowed us to systematize the artist's activity and to single out its directions in the formation of conducting and choral culture of the People's Republic of China. Highlighted and characterized: Maestro's conducting activities in many choral ensembles in China, which have gained recognition in various countries of the world; the musical and pedagogical work of Ma Geshun in educational institutions of China and other countries, which was distinguished not only by the teaching of choral disciplines, but also by significant scientific and methodical developments that became the basis of mastering the conducting and choral art and are widely used in modern conducting and choral education; composer's creativity, which includes many songs, cantata, oratorio, in which the emotional and spiritual experiences of the Maestro were embodied; short-term, but aimed at ensuring the professional level of choral art, work in the magazine «Music of Resistance (Wars)»; conducting and theoretical-methodical activity in sacred choral art.

Key words: conducting and choral culture, choral art, performance, European choral art, choral group, maestro, artist.

Загальна постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Спрямованість України у соціально-економічний світовий простір, досягнення на цьому шляху позитивних результатів залежить, з-поміж іншого, від пізнання й осмислення культури інших народів і на цій основі зростання й поширення власних національних духовних цінностей. Як наголошував Т. Г. Шевченко, «Учіться, брати мої! Думайте, читайте, І чужому научайтесь – Свого не цурайтесь». Культура є основою ефективного розвитку будь-якого суспільства, тому актуалізується проблема розвитку спектру загальнокультурних і професійних компетентностей майбутніх учителів музичного мистецтва на засадах міжкультурності, національних традицій.

Значущу роль у даному процесі відіграє хорове мистецтво – носій, зберігач і поширювач національної культури, джерело осягнення й опанування культурних традицій власної країни та інших країн світу. Сучасний розвиток

міжкультурних зв'язків України, музично-педагогічної науки щодо підготовки вчителів музичного мистецтва свідчить про значний інтерес до стрімкого піднесення мистецької освіти та виконавства в Китайській Народній Республіці.

Відзначимо, що в КНР диригентсько-хорова культура, маючи глибоке коріння, і сьогодні привертає увагу всіх верств населення, про що свідчить поважне ставлення до хорових традицій та діяльність чималої кількості дитячих і дорослих, професійних та аматорських колективів, відомих не тільки в країні, а й далеко за її межами. Звісно, таке визнання пов'язано з натхненною творчою, високо професійною діяльністю талановитих педагогів-музикантів, високо професійних диригентів – майстрів диригентсько-хорової культури.

Україна з давніх часів і дотепер славиться видатними постатями диригентсько-хорової культури: А. Авдієвський, Л. Байда, А. Вахнянин, М. Вербицький, В. Іконник, М. Леонтович, Б. Лятошинський, М. Лисенко, А. Мархлевський, П. Муравський, В. Палкін, К. Пігров та багато інших. Однак вітчизняне хорознавство та хорова освіта не можуть похвалитися глибоким аналізом спадщини творчих постатей відомих зарубіжних діячів диригентсько-хорової культури, зокрема КНР.

Аналіз основних досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Науковий пошук засвідчив, що опосередковано прізвища відомих хорових діячів КНР (Ван Сюйфен, Ван Цзюнь, Ван Ян, Я Лун Ге Рай Ле, Ян Хуннян) представлено в дисертації з мистецтвознавства Гуй Цзюньцзе (2022) «Європейська хорова музика у виконанні сучасних Шанхайських колективів. Інтерпретаційні аспекти». Більш ґрунтовно діяльність видатного майстра дитячого хорового виконавства Китаю – Яна Хунняньяна висвітлено у статтях Тан Фаня; 2023) «Ян Хуннянь (□ □ □) – фундатор традицій дитячого хорового виконавства Китаю» (Тан, 2022), а також «Сучасне дитяче хорове мистецтво України і Китаю: презентація досвіду майстрів (Сергій Прокопов – Ян Хуннянь)» (Тан, 2023). Але у згаданих роботах відсутній систематизований аналіз особистого внеску Ма Гешуня (□ □ □) у формування диригентсько-хорової культури КНР.

Вважаємо, що майже сторічна діяльність Маестро Ма Гешуня, відомого педагога, хорового диригента, дослідника національного і світового хорового мистецтва, спрямована на піднесення диригентсько-хорової культури Китаю, має право на висвітлення в музично-педагогічній галузі України. У нашому дослідженні ми спирались на теоретико-методичні праці митця, його автобіографію, спогади учнів та інтерв'ю.

Мета статті – розкрити особливості творчої та педагогічної діяльності видатного китайського майстра хорового мистецтва Ма Гешуня та визначити його внесок у розвиток диригентсько-хорової культури КНР.

Виклад основного матеріалу. Диригентсько-хорова культура КНР пов'язана з іменами провідних диригентів, які сприяли розвитку хорового мистецтва в країні та прославили його на весь світ.

Одним із засновників китайського хорового мистецтва є Ма Гешунь (1914–2015) – провідний хоровий диригент Китаю, професор Шанхайської музичної консерваторії, член Weiss Mingshi De Chorus, почесний академік Консерваторії музики, художній радник Шанхайського хорового товариства та член Американської асоціації хорових диригентів. Усе його складне і тернисте життя, сповнене випробувань і страждань, творчих і педагогічних злетів, надихалося й мотивувалося, за словами самого митця, любов'ю до Всевишнього та філософією Л. В. Бетховена, його «Одою радості» (Ma Geshun, 2013a).

Багаторічна творча діяльність майстра набула визнання і була вшанована такими почесними нагородами як: Baosteel High Art, Xiao Youmei Music Education Construction Award, Китайської федерації літературних і мистецьких гуртків «Золотий дзвін», званням почесного академіка Вестмінстерського хорового коледжу та Wartburg College of Music у США, Почесної медалі в галузі мистецтв «Коледжу Густава», найвищою нагородою в галузі китайської музики медаллю «Золотий дзвін».

Пристрасть Ма Гешуня до хорового співу почалася із самого дитинства. Його батько заснував свою християнську церкву в місті Нанкіні, і Ма Гешунь змалку допомагав йому, брав участь у співі гімнів під час богослужіння, отримуючи величезну насолоду. У своїй автобіографії Ма Гешунь неодноразово наголошував: «Я відчував величезну радість, зачарований прекрасною мелодією гімнів, красою хору і гармонії» (Ma Geshun, 2023, p. 50), «Церковна музика відкрила моє серце і розум до музичного мистецтва» (Ma Geshun, 2013, p. 56). У подальшому він набув професійної майстерності під час навчання на музичному факультеті Педагогічної коледжу Національного центрального університету (пізніше перейменованого у Нанкінський університет), Вищій школі Південно-Західної музичної консерваторії в США (закінчив у 1937 р.), у Вестмінстерській хоровій консерваторії музики в Сполучених Штатах (1947–1949 рр.).

Перші кроки диригентсько-хорової діяльності Ма Гешуня пов'язані з дитячим хором сирітського притулку, який влаштував його батько. На початку робота була дуже складною, що обумовлювалося низьким рівнем музичної підготовки співаків та відсутністю спеціального хорового репертуару для дітей. Однак, як зазначав митець, його надихала любов дітей-сиріт до співу, звучання їхніх дзвінких голосів, участь у загальній церковній службі та патріотичних антияпонських заходах Нанкіна. Крім того, навчаючись на музичному факультеті Центрального Нанкінського університету хоровому диригуванню у відомого педагога-диригента Стейсі Старкса, який надавав Ма Гешуню можливість працювати з хором закладу, і він таким чином отримував можливість розвитку власних здібностей та опанування основ диригентсько-хорової культури на практиці. Результати хорової роботи були достатньо високими, про що свідчить вивчення співаками більше ніж за семестр таких складних хорових полотен як: «Глорія» Г. Ф. Генделя, «Тріумфальна пісня»

Ексельсіора, «Бог так полюбив світ» М. Стайнера, старовинна англійська пісня «Корабельна музика», «Алілуя» К. Фассетта та Г. Ф. Генделя.

Диригентсько-хорова діяльність Ма Гешуня не зупинялась і під час японської війни. Переїхавши в Сіань, він на запит «Асоціації антиворожого опору», «Товариства порятунку від ворога» організував хори і виступав на антияпонських пропагандистських заходах, продовжував працювати з дитячим церковним хором. У подальшому тисячам учасників хорів пощастило не тільки доторкнутися до величного мистецтва маестро Ма Гешуня. Назвемо деякі з таких колективів: хор Центрального університету, хор Нанкінського університету, хор Жіночого університету Цзіньлін Східно-Китайського нормального університету, Ансамбль пісні і танцю Головного політичного бюро, хор армії США, хори Вестмінстерський та Південно-Західний університетів, Університету Північного Техасу та багато інших (Ma Geshun, 2013). Багато хто з учасників цих хорових колективів обрав шлях свого вчителя – шлях служіння хоровому мистецтву.

Установлено, що заповітна мрія митця здійснилася тільки в 1985 році. Ма Гешунь завжди хотів мати свій професійний хоровий колектив, однак, як зазначав сам маестро, «Протягом багатьох років мене запрошували як диригента деяких хорових колективів для короточасних репетицій і виступів» (Ma Geshun, 2013, р. 456). У січні того року за підтримки Шанхайської філії Китайської асоціації музикантів йому запропонували створити «Групу дослідження хорового мистецтва Шанхайської асоціації музикантів», метою якої було дослідити специфічні умови, необхідні для відтворення хорового мистецтва, і представити твори репрезентативних композиторів різних епох і стилів з Китаю та з-за кордону. Пізніше цей хор отримав офіційну назву «Камерний хор Шанхайського відділення Китайської асоціації музикантів», керівником його став Гуань Іньшен, а Ма Гешуня було призначено художнім керівником і диригентом. З перших концертних виступів хор підкорив слухачів професійним і витонченим художнім виконанням творів китайських і зарубіжних композиторів, став першим виконавцем, презентуючи нові хорові твори китайських композиторів. На жаль, у 1994 році хор розпався через відсутність фінансової спонсорської підтримки.

Відзначимо, що уся життєдіяльність Ма Гешуня спрямовувалась не тільки на піднесення національної диригентсько-хорової культури Китаю, її поширення у світі, а й на загальний культурний розвиток китайського народу через ознайомлення з кращими зразками європейського хорового мистецтва. Так, наприклад, на Хоровому концерті хору Гуанчжоуського оркестру під його керівництвом прозвучало понад 20 європейських хорових класичних творів композиторів з XVI по XX століття.

Значний інтерес становить те, що серед хорових творів, таких як «Магніфікат» І. С. Баха, ораторія «Месія» Г. Ф. Генделя, хор «Алілуя» з ораторії Л. В. Бетховена «Христос на Оливній горі», Угорська народна пісня «Esti dal» («Вечірня пісня») в обробці З. Кодая, творів китайських композиторів: «Жовта річка» Сянь Сінхая, народних пісень «Аламу-хан» та

«Півмісяць сходить» в обробці Ван Луобіна, народної «Уссурійської човнової пісні» в обробці Го Суна та Ван Юньцай, у репертуарі хору звучала українська пісня «Реве та стогне» (Ma Geshun, 2013b, p. 467).

У ході наукового пошуку з'ясовано, що, враховуючи високий професійний рівень, диригентсько-хорову виконавську майстерність, Ма Гешуня в різні роки запрошували до відомих хорових колективів для допомоги у складанні репертуарних програм та консультування щодо безпосередньої роботи над вокально-хоровою технікою, хори, які готувалися до участі у конкурсах світового рівня (хор філармонії); для підготовки визначних мистецьких заходів: XII Шанхайський весняний фестиваль, 100-річчя від дня народження Сяо Юмея, 80-річчя від дня народження Хуан Цзи (жіночий хор Шанхайського оркестру), «Жовтневий пісенний фестиваль» у Шанхаї (хор Шанхайської муніципальної освітньо-промислової трупи «Ю»), Міжнародний хоровий конкурс «Шанхайська весна» та багато інших.

Важливим напрямом великого служіння диригентсько-хоровій культурі Ма Гешуня є його викладацька діяльність у Шанхайському технологічному університеті, Шанхайському коледжі образотворчих мистецтв, Східно-Китайському нормальному університеті. У 1956 році, у зв'язку з реструктуризацією університетської системи Китаю, він разом з професором Ян Цзянем став засновником кафедри диригування Шанхайської консерваторії, де викладав такі дисципліни: хорове диригування, хорові студії та читання хорових партитур. Наполеглива робота з хором, знання особливостей хорового виконавства, майстерність спілкування Ма Гешуня зі співаками жіночого та мішаного хорів Шанхайської консерваторії були відзначені цього ж року на першому Національному музичному тижні, за результатами якого його назвали «перлиною і нефритом, рідкісним талантом» (Ma Geshun, 2013b, p. 214).

Педагогічною діяльністю Ма Гешуня була охоплена не тільки диригентсько-хорова спільнота КНР. У 1980 році на запрошення Американської асоціації хорових диригентів та за сприяння Девіда Лоу (професор Університету Рузвельта в Чикаго, хоровий диригент) його запросили до Сполучених Штатів Америки на конференцію. У роботі конференції, яка проходила в Новому Орлеані (1981 р.), взяли участь представники диригентських організацій усього світу (загалом понад 2000 осіб з Канади, Чилі, Франції, Німеччини, Англії, Японії, Іспанії, Швеції, Швейцарії, Венесуели, Сполучених Штатів Америки та ін.) та великий загальний хор колективів різних країн. Протягом чотирьох місяців свого візиту до Сполучених Штатів (1981 р.) Ма Гешунь виступив з лекціями у 18 коледжах та університетах країни (Університети штатів Оклахома, Нью-Йорк, Іллінойс, Техас, Західна Вірджинія, Університет Рузвельта, Гарвардський університет та ін.). Під час перебування в деяких університетах митець проводив репетиції з хоровими колективами, на яких знайомив виконавців зі зразками хорового мистецтва Китаю та вправно диригував деякими західними класичними та фольклорними творами.

Відзначимо, що, незважаючи на свою популярність у мистецьких колах, Ма Гешунь продовжував досліджувати диригентсько-хорову культуру,

відвідуючи лекції («Методика хорового диригування» та «Методика хорового навчання») в університетах США та репетиції різних хорових колективів. У своїй автобіографії митець писав: «У Сполучених Штатах я виявив, що сучасний зарубіжний хоровий спів значно розвинувся з точки зору вокальних навичок і вимог до вимовляння ... слів, при цьому особлива увага приділяється чутливості ритму» (Ma Geshun, 2013b, p. 417).

Відзначимо, що, визнаючи високий професійний музично-педагогічний рівень викладацької і виконавської майстерності Ма Гешуня, його запрошували на конференції, семінари, майстер-класи в різні країни ділитися своїми досягненнями в галузі диригентсько-хорової культури, теоретичних напрацювань щодо хормейстерської роботи та керування хоровим колективом (Національний експериментальний семінар з досліджень музичної освіти для початкової, середньої та дошкільної освіти, Шанхайська дитяча хорова дослідницька асоціація, нормальні школи багатьох китайських провінцій, різні школи під час перебування в США, Тайвані, Австралії, майстер-класи, співацькі конкурси тощо).

За час своєї музично-педагогічної діяльності Маестро виховав потужну плеяду молодих талановитих хорових диригентів: Ван Цзюнь (Wang Jun), Сюй Руйці (Xu Ruiqi), Я Лун Ге Рай Ле (Ya Lun Ge Ri Le) та ін.

Перші спроби науково-методичного осягнення Ма Гешунем диригентсько-хорового мистецтва відносяться до 1935 року, коли в журналі «Музична освіта» під псевдонімом «Ма Інгрєн» була опублікована його стаття «Мій досвід організації та керівництва хором» (Ma Geshun, 2013a, с. 213). Пізніше митець зазначав, що досвід, набутий ним у роботі з дитячим хором притулку, незважаючи на недостатність знань та умінь, насправді був плодом його серйозної практики й наполегливої праці (Ma Geshun, 2013a, с. 80).

Найважливіша наукова монографія Ма Гешуня «Хорові дослідження» була написана для лекції в Шанхайській консерваторії у 1956 році і вперше опублікована Шанхайським видавництвом літератури і мистецтва в липні 1963 року. Публікація засвідчила, що китайська академічна теорія хорового співу вийшла на міжнародний рівень, а також встановила важливе місце школи хорового співу Ма Гешуня в країні та закордоном. Теоретичні викладки науковця і педагога-музиканта щодо хорового виконавства були спрямовані на пошук особливостей формування дикції китайської вокальної вимови, бо маестро вважав, що через відмінності у постановці голосу між китайською та іноземними мовами не можна співати китайські пісні так само, як іноземні (Ma Geshun, 2013a, p. 264).

Останнє видання теоретико-методичної праці Ма Гешуня під назвою «Нова концепція хорознавства» (Ma Geshun, 2002) було доповнено деякими ідеями щодо хорових студій після 1990-х років, партитурами хорових творів і, за словами самого маестро, було важливою подією в його творчій кар'єрі. «Ця книга є кульмінацією моїх багаторічних хорових досліджень і пошуків, і можна сказати, що вона є моєю повною присвятою справі хорового співу в Китаї» (Ma Geshun, 2013a, p. 295).

Відзначимо, що ґрунтовні знання особливостей розвитку співацьких голосів, хорового співу сприяли розвитку композиторського таланту Ма Гешуня. Початок хорової творчості був тісно пов'язаний з його роботою з хором церковного сирітського притулку. Під час японської навали для підняття духу китайського народу Ма Гешунем у 1937 році на замовлення радіостанції було написано пісні на слова Ван Веньці «Скоро світанок» та «Битва під Сунху», а також «Збирання зимового одягу», «Битва при Тайерчжуані», до перемоги була написана пісня «Перемога під Тайерчжуаном», «Перемога наприкінці», які набули широкої популярності, вселяли в людей віру в перемогу та любов до Батьківщини.

Подальший композиторський доробок Ма Гешуня представлений такими творами: «100 коротких пісень» на прохання пастора Ци Цинкая (1952), «Збірка коротких пісень» (1953), «Музичні ігри та щастя в дитячому садку» (1956), хоровими обробками китайських пісень: «Марш спортсменів», «Коли б я не взяв білу крейду», «Ось так», «Як я можу не думати про нього». За своєї виконавської діяльності маестро записав вісім дисків виконання хорових творів жіночим хором, вісім серій відео альбомів з виконанням дитячого, жіночого та мішаного хорів, серію відеокасет з диригування (1995), серію VCD навчальної роботи з хором (1998).

Серед крупних монументальних творів вирізняються кантата «Помазаник», ораторія «Пісня про довгу ненависть». Ораторія «Месія» Г. Ф. Генделя надихнула Ма Гешуня на написання кантати «Помазаник», яку композитор закінчив у 1954 році. В її прем'єрному виконанні взяли участь талановиті музиканти Шанхайської християнської церкви: органіст Цао Шуюань, піаністи Гу Аньжен і Гу Шенґінг, солісти Чжен Шуїнг (сопрано), Марчелла (тенор) і Джозеф Ву (бас), хор складався з 200 співаків різних церков Шанхаю. В подальшому кантату виконували під час богослужінь у Шанхаї, Циндао, Сіані, Шаньтоу та інших містах Китаю, а також у Сінгапурі, Австралії, США, Гонконзі. Часто Ма Гешунь сам проводив репетиції та диригував виконанням кантати. Зазначимо, що кантата «Помазаник» викликала значний інтерес не тільки у виконавців, але й стала об'єктом теоретичних досліджень духовної музики в докторській дисертації Тео Сай Міна.

Треба відзначити ще один напрям творчої життєдіяльності митця. У часи боротьби за незалежність Китайської Республіки Ма Гешунь був співорганізатором «Товариства антияпонської воєнної музики» та журналу «Музика воєнного опору» (1938 р.), які, на жаль, через певні умови дуже швидко припинили своє існування, однак мали позитивний відгук у музичних колах. На сторінках журналу висвітлювалися актуальні питання використання хорового співу для підвищення духу народу в боротьбі проти японської агресії, розкривалась роль музики часів війни для майбутнього мирного життя країни, публікувалися антивоєнні пісні. Значний інтерес становить стаття Ма Гешуня «Огляд антивоєнних пісень», опублікована у першому номері журналу. В ній митець порушує питання створення китайськими композиторами високохудожньої музики, наголошує на необхідності набуття ними знань з

історії і теорії національного та зарубіжного музичного мистецтва, основ музичної композиції, закликає до створення пісень для простих людей з урахуванням діапазону, ритмічних та інтонаційних труднощів. Крім того, дивлячись у подальший мирний розвиток країни, він пропонує не зосереджуватися на створенні пісень тільки антивоєнної тематики, а прагнути до написання «справжньої» музики, що сприятиме культурному зростанню людей і країни в цілому.

Вагому частину активної діяльності Ма Гешуня з формування диригентсько-хорової культури складає служіння музиці на релігійні сюжети, яка увійшла в його серце змалку і залишалася з ним до останнього дихання. Після закінчення культурної революції 1966–1976 років китайські церкви по всьому світу повільно відновлювали свою богослужбову діяльність, і маестро запрошували до різних країн на конференції, для проведення репетицій з хором та проведення богослужінь у храмах Гонкогу, Лос-Анджелесу, Сінгапуру, Сіднею та ін. Так, Ма Гешунь був запрошений у Гонконг на конференцію «Шлях духовної музики для китайців у світі» (1997 р.), де він прочитав доповідь на тему «Моя думка про шлях духовної музики». Як практик духовної музики, Ма Гешунь висловив глибоку стурбованість майбутнім християнської музики у зв'язку з тенденцією впливу популярної музики на серйозність ставлення вірян до релігійної музиці.

З метою стандартизації та поширення музичної складової богослужіння Маестро проводив кропітку, але плідну роботу з відновлення та редагування гімнів, запису касет з гімнами та організації навчальних курсів з духовної музики. Ма Гешунь вірив, що християнська церква в Китаї буде ставати все більш і більш процвітаючою, а хори в різних містах і храмах будуть продовжувати вдосконалюватися (Ma Geshun, 2013b, с. 532).

Висновки. Проведене дослідження засвідчило, що все життя, професійну диригентсько-хорову і педагогічну майстерність Ма Гешунь спрямовував на розвиток китайської диригентсько-хорової культури, зростання її ролі не тільки у своїй країні, але й в усьому світі, піднесення духовної гідності китайської нації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Гуй, Цзюньцзе. (2022). *Європейська хорова музика у виконанні сучасних шанхайських колективів: інтерпретаційні аспекти* [Дис. д-ра філософії в галузі мистецтвознавства, Національна музична академія України імені П. І. Чайковського]. e-архів КНМАУ. <http://e-archive.knmau.com.ua/bitstream/handle/123456789/177/ГУЙ-ЦЗЮНЬЦЗЕ.-ДИСЕРТАЦІЯ.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Лінь, Хай. (2006). Традиції та сучасні тенденції розвитку вокально-хорової школи Китаю. *Педагогіка вищої середньої школи*, (16) (Спеціальний випуск: Мистецько-педагогічна освіта (теорія, методи, технології), ч. 1, 265–271. http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe
- Лянь, Лю. (2012). Музикознавство та професійна музична освіта в Китаї. *Культура України*, (39), 276–283. https://ic.ac.kharkov.ua/nauk_rob/nauk_vid/rio_old_2017/ku/kultura39/36.pdf
- Ма, Сюй. (2015). *Методичні засади підготовки іноземних студентів у ВНЗ України до керівництва хоровими колективами* (Публікація № 0415U005967) [Дис. канд. пед. наук, ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»]. Національний репозитарій академічних текстів. <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0415U005967/>
- Хуан, Чанхао. (2020). Основні підходи до вокально-хорової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. *Педагогічні науки: Теорія, історія, інноваційні технології*, 9(103), 523–531. <https://doi.org/10.24139/2312-5993/2020.09/523-531>
- Tan, Fan. (2023). Modern children's choral art of Ukraine and China: Presentation of masters' experience (Serhiy Prokopov – Yang Hongnian). *Problems of Interaction Between Arts, Pedagogy and the Theory and Practice of Education*, 67(67), 91–106. <https://doi.org/10.34064/khnum1-67.06>
- Tan, Fan. (2022). Yang Hongnian (杨鸿年) is the founder of the tradition of children's choral music in China. *Musical Art and Culture*, 1(34), 253–265. <https://doi.org/10.31723/2524-0447-2022-34-1-19>
- 马革顺. (2008). 合唱训练实录 [Ma, Geshun (Ed.). (2008). *A short textbook on the choir*. Shanghai Conservatory of Music]
- 马革顺. (2002). 合唱学新编. 上海音乐出版社 [Ma, Geshun. (2002). *A new concept of choral studies*. Shanghai Music Publishing House]
- 马革顺. (2013a). 世纪回眸—马革顺音乐人生. 上海音乐出版社 [Ma, Geshun. (2013). *A century in retrospect – the musical life of Ma Geshun*. Shanghai Music Publishing House]
- 马革顺. (2013b). 生命如圣火般燃烧—马革顺自传. 上海音乐出版社, 上海文艺音像电子出版社 [Ma, Geshun. (2013). *Life Burns Like a Sacred Flame: Ma Geshun's Autobiography*. Shanghai Music Publishing House, Shanghai Literature, Art, Audio and Video Publishing House].

REFERENCES

- Gui, Junjie. (2022). *European choir music performed by modern Shanghai collectives: Interpretation aspects* [Dissertation of the Doctor of Philosophy in Art History, Ukrainian National Tchaikovsky Academy of Music]. e-archive UNTAM. <http://e-archive.knmau.com.ua/bitstream/handle/123456789/177/ГУЙ-ЦЗЮНЬЦЗЕ.-ДИСЕРТАЦІЯ.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [In Ukrainian]
- Lin, Hau. (2006). Traditions and modern trends in the development of the vocal and choral school of China. *Higher secondary school pedagogy*, (16) (Special issue: Art and pedagogical education (theory, methods, technologies), p. 1, 265–271. http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe [In Ukrainian]

- Lian, Liu. (2012). Musicology and professional music education in China. *Culture of Ukraine*, (39), 276–283. https://ic.ac.kharkov.ua/nauk_rob/nauk_vid/rio_old_2017/ku/kultura39/36.pdf [In Ukrainian]
- Ma, Siui. (2015). *Methods for choirmasters' training of foreign students at higher schools and universities in Ukraine*. (Publication No. 0415U005967) [Diss. Ph.D. ped. Sciences, South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky]. National repository of academic texts. <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0415U005967/> [In Ukrainian]
- Huang, Changhao. (2020). The main approaches to vocal and choral training of future teachers of musical art. *Pedagogical Sciences: Theory, History, Innovative Technologies*, 9(103), 523–531. <https://doi.org/10.24139/2312-5993/2020.09/523-531> [In Ukrainian]
- Tan, Fan. (2023). Modern children's choral art of Ukraine and China: Presentation of masters' experience (Serhiy Prokopov – Yang Hongnian). *Problems of Interaction Between Arts, Pedagogy and the Theory and Practice of Education*, 67(67), 91–106. <https://doi.org/10.34064/khnum1-67.06> [In Ukrainian]
- Tan, Fan. (2022). Yang Hongnian (杨鸿年) is the founder of the tradition of children's choral music in China. *Musical Art and Culture*, 1(34), 253–265. <https://doi.org/10.31723/2524-0447-2022-34-1-19> [In Ukrainian]
- Mǎgěshùn. (2008). Héchàng xùnliàn shílù [Ma, Geshun (Ed.). (2008). *A short textbook on the choir*. Shanghai Conservatory of Music] [in Chinese]
- Mǎgěshùn. (2002). Héchàng xué xīn biān. Shànghǎi yīnyuè chūbǎn shè [Ma, Geshun. (2002). *A new concept of choral studies*. Shanghai Music Publishing House] [in Chinese]
- Mǎgěshùn. (2013a). Shìjì huímóu—mǎgěshùn yīnyuè rénshēng. Shànghǎi yīnyuè chūbǎn shè [Ma, Geshun. (2013a). *A century in retrospect – the musical life of Ma Geshun*. Shanghai Music Publishing House] [in Chinese]
- Mǎgěshùn. (2013b). Shēngmíng rú shèngguǒ bān ránshāo—mǎgěshùn zìzhuàn. Shànghǎi yīnyuè chūbǎn shè, shànghǎi wényì yīnxiàng diǎnzǐ chūbǎn shè [Ma, Geshun. (2013 b). *Life Burns Like a Sacred Flame: Ma Geshun's Autobiography*. Shanghai Music Publishing House, Shanghai Literature, Art, Audio and Video Publishing House]. [in Chinese]

Лю Чженьянь

здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти кафедри освітології та інноваційної педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. м. Харків, Україна

Liu Zhenyan

PhD student at the Department of Educology and Innovative Pedagogy, H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University Kharkiv, Ukraine

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0001-6555-7115>

e-mail: a.sokolova.a2017@gmail.com

Алла Соколова

докторка педагогічних наук, професорка, завідувачка кафедри музичного мистецтва Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди Харків, Україна

Alla Sokolova

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Music Art Department, H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University. Kharkiv, Ukraine

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0284-7320>

e-mail: a.sokolova.a2017@gmail.com